

Zaliczeniowa metoda nauczania – część 1

Niedługo minie 25 lat odkąd w Szkole Podstawowej nr 24 STO w Warszawie zaczęliśmy stosować w klasach 4-6 zaliczeniową metodę nauczania. A mówiąc ściślej, zaliczeniową metodę stawiania wymagań edukacyjnych i oceniania efektów pracy dzieci. Z wieloletnim wyprzedzeniem wyszła ona naprzeciw coraz powszechniejszemu dzisiaj postulatowi upodmiotowienia ucznia, czyli przekazania mu jak największej części odpowiedzialności za to czego, w jaki sposób i w jakim rytmie będzie się uczył. Od ćwierć wieku stanowi narzędzie metodyczne służące realizacji jednego z podstawowych zadań szkoły, jakim jest uczynienie z dziecka świadomego, samodzielnego i odpowiedzialnego partnera osób dorosłych.

Metoda zaliczeniowa jest bardzo pracochłonna dla nauczycieli, bowiem nakłada na nich obowiązek regularnego, niezwykle starannego przygotowywania materiałów zawierających rozkłady treści nauczania oraz wymagania stawiane dzieciom wraz z informacją na temat sposobów (form) oceny stopnia ich realizacji. Wymaga też poświęcenia dodatkowego czasu poza lekcjami, na konsultacje. Przynosi jednak cały szereg korzyści. Oprócz zwiększenia świadomego udziału dziecka w procesie nauczania-uczenia się, ogranicza dyskusje z rodzicami na temat zakresu realizowanego materiału i zmniejsza zakres nieporozumień w kwestii wystawianych ocen. Dobrze wpływa również na współpracę w gronie pedagogicznym.

Uczeń zobowiązany jest do rozliczenia się ze wszystkich postawionych przed nim wymagań, jednakże cieszy się przy tym dość znacznym marginesem swobody. Wyraża się ona m.in. możliwością samodzielnego decydowania o terminach odpowiedzi ustnych, poprawiania uzyskanych ocen oraz podejmowania zadań dodatkowych (w tym samodzielnie wymyślonych), służących poszerzeniu wiedzy i umiejętności.

Główne ogniwa metody zaliczeniowej

Na metodę zaliczeniową składają się trzy zasadnicze ogniwa: planowanie pracy, realizacja planu oraz obliczanie ocen. Tworzą one sekwencję realizowaną czterokrotnie w ciągu roku szkolnego, w kolejnych 7-9-tygodniowych odcinkach czasu, zwanych turami zaliczeń.

W ramach **planowania** przed rozpoczęciem kolejnej tury każdy nauczyciel przygotowuje szczegółowy rozkład treści nauczania swojego przedmiotu na

nadchodzące tygodnie. Odbywa się też spotkanie całego zespołu pedagogicznego klas 4-6, podczas którego pod kierunkiem wychowawców następuje koordynacja zamierzeń: ustalenie terminów wycieczek, innych zajęć wykraczających poza codzienną rutynę, a mających wpływ na wymiar czasu przeznaczonego na naukę, oraz prac klasowych.

Kolejnym etapem planowania jest przygotowanie przez nauczycieli kart zaliczeń, zawierających informacje o zaplanowanych przez nich tematach lekcji i powiązanych z nimi wymaganiach edukacyjnych, uporządkowane w rozbiciu na kolejne tygodnie nauki. Każde wymaganie musi być tak sformułowane i musi obejmować taki zakres materiału (wiedzy/umiejętności/działania), aby możliwe było dokonanie oceny osiągnięć ucznia w tym zakresie w skali od 0 do 3 punktów.

Określając wymagania, nauczyciele muszą brać pod uwagę, że powinny być one możliwe do realizacji do końca ostatniego tygodnia tury zaliczeń¹. Następujący po nim tydzień nauki, zwany tygodniem zaliczeń, przeznaczony jest przede wszystkim na podsumowanie efektów pracy, ewentualnie poprawę przez uczniów ocen uzyskanych za poszczególne zaliczenia.

Projektując karty wymagań, nauczyciele uwzględniają kalendarz roku szkolnego oraz przyjęty wcześniej wspólnie harmonogram prac klasowych, wycieczek i innych imprez. Projekty weryfikują wychowawcy klas, do których zadań należy również przygotowanie ostatecznej wersji materiałów oraz rozdanie ich uczniom.

W każdej klasie wywiesza się aktualny zestaw kart zaliczeń, na których nauczyciele zobowiązani są na bieżąco nanosić wszelkie korekty związane z doraźnymi zmianami w harmonogramie lub zakresie stawianych wymagań.

Wymagania edukacyjne

Wymagania zawarte w kartach zaliczeń dzielą się na trzy grupy: główne, formalne i dodatkowe. Pierwsze dwie mają charakter obowiązkowy, to znaczy zaliczyć je musi każdy uczeń.

Wymagania główne są ściśle oparte na programie nauczania i obejmują wiedzę i umiejętności, których zaliczenie jest zadaniem każdego ucznia. Stanowią zasadniczą część karty. Przy każdym wymaganiu nauczyciel określa przewidywaną formę jego zaliczenia, wybierając ją spośród pięciu możliwości:

¹ Oznacza to, że nie można np. planować na ostatnią lekcję w tym tygodniu wymagania zaliczanego odpowiedzią ustną, bowiem zabraknie już czasu, by wszyscy uczniowie zdolali wymaganie zaliczyć w przewidzianym terminie.

- odpowiedź ustna - zaliczenie następuje na podstawie odpowiedzi udzielonej podczas lekcji (tylko jeśli uczeń zgłosi się dobrowolnie) lub podczas konsultacji;
- kartkówka - zaliczenie w formie pisemnej, w trakcie krótkiego sprawdzianu, nie przekraczającego 15 minut. Nauczyciel nie jest zobowiązany do uprzedzania uczniów o dokładnym terminie kartkówki - mogą się jej spodziewać od momentu realizacji tematów przewidzianych do zaliczenia w tej właśnie formie;
- praca klasowa - zaliczenie w formie pisemnej, w ramach pracy klasowej, przewidzianej w rozkładzie treści nauczania. Dokładny termin pracy klasowej powinien być podany w karcie zaliczeń;
- praca podczas lekcji - zaliczenie na podstawie oceny udziału ucznia w realizacji zadań postawionych w czasie lekcji, indywidualnie lub w ramach działania w grupie;
- praca domowa - zaliczenie następuje poprzez ocenę pracy domowej wykonanej przez ucznia.

Wymagania główne muszą być sformułowane w sposób konkretny, na przykład: „Umiem dodawać sposobem pisemnym liczby naturalne w zakresie 10000”, „Zaznaczę na osi czasu wskazaną datę i obliczę jej odległość od innej daty”. Wyjątkiem od tej zasady może być ogólnikowe wymaganie: „Zaliczyłem pracy klasową z zakresu...”, które jest zalecane w przypadku prac klasowych o charakterze podsumowującym, wymagających gruntownego powtórzenia materiału przez uczniów. Za realizację takiego wymagania można przewidzieć od 0 do 6 punktów. Nie wyklucza to jednak jednoczesnego zaliczania podczas tej samej pracy klasowej innych wymagań, określonych w karcie zaliczeń jako przeznaczone do zaliczenia przez pracę klasową.

Nauczyciele mają prawo zaplanować, za aprobatą wychowawcy klasy, inne niż wymienione powyżej formy zaliczenia.

Wymagania formalne służą ocenie poziomu wywiązywania się ucznia ze stałych obowiązków związanych z organizacją pracy (nauki). Może to być, na przykład:

- prowadzenie zeszytu przedmiotowego. Podlega ocenie przy okazji każdej tury zaliczeń i wiąże się ze sprawdzeniem przez nauczyciela całej zawartości zeszytu, także pod kątem ortografii, stylistyki i estetyki, niezależnie od przedmiotu nauczania;
- odrabianie prac domowych. Oceniane jest całościowo, pod kątem rzetelności, punktualności i staranności wykonania. Niezależnie od tego poszczególne

prace domowe mogą być formą zaliczenia konkretnych wymagań głównych lub dodatkowych;

- punktualne przeczytanie lektury, zachowywanie porządku na stanowisku pracy itp. – wprowadzanie tego typu wymagań jest wskazane w wypadku problemów, napotykanym przez nauczyciela przy wypełnieniu przez uczniów tego typu obowiązków.

Wymagania formalne nie mogą stanowić więcej niż ok. 10% ogółu wymagań obowiązkowych! W wypadku, gdy liczba wymagań głównych jest niewielka i zachodzi konieczność ograniczenia liczby wymagań formalnych, nauczyciel może łączyć je w sposób podobny do poniższego:

„Starannie prowadzę zeszyt przedmiotowy oraz rzetelnie i starannie odrabiam prace domowe.”

Możliwe jest również planowanie zmniejszonej liczby punktów możliwych do uzyskania za realizację poszczególnych wymagań formalnych (np. max. 1 pkt.)

Wymagania dodatkowe są przeznaczone do dobrowolnej realizacji przez uczniów. Mogą opierać się na podstawowym materiale nauczania albo dotyczyć zagadnień wykraczających poza program. Ich wyjściowy zestaw ustala i wpisuje do karty nauczyciel, jednak w trakcie trwania tury zaliczeń również uczeń może zgłosić swoje propozycje. Dla odnotowania takich doraźnych uzupełnień przewidziane są w karcie wymagań tzw. wolne rubryki. Dla uniknięcia zbyt wielkiego wpływu wymagań dodatkowych na ogólny wynik zaliczeń (ocenę), stosuje się zasadę, że suma punktów, jakie uczeń może w jednej turze uzyskać za ich realizację nie może przekraczać 15% maksymalnej liczby punktów za wymagania obowiązkowe (główne i formalne łącznie).

Przykładowa karta wymagań jest przedstawiona na ilustracji.

Gotowe zestawy kart wymagań są cztery razy w roku umieszczane w tzw. segregatorze², stanowiącym podstawowy dokument szkolny ucznia. Tam nauczyciele dokonują kolejnych wpisów, podsumowują osiągnięte rezultaty, a także, na specjalnie do tego celu przeznaczonych stronach, prowadzą korespondencję z rodzicami. Uczeń ma obowiązek przynosić swój segregator do szkoły i zabierać ze sobą do domu po zajęciach.

Pozostałe ogniwa metody zaliczeniowej: realizacja planu pracy oraz sposób ustalania ocen, zostaną opisane w drugiej części artykułu, w następnym numerze „Wokół szkoły”.

² W obecnej praktyce jest to zbindowany skoroszyt.

Matematyka

klasa 4

tura 1

Wymagania główne				
			zaliczenie	poprawa
4.09. - 8.09.	Do czego służą liczby? Liczba a cyfra. Dziesiątkowy system pozycyjny. Czytanie i zapisywanie liczb naturalnych.			
Umiem określić liczbę cyfr niezbędnych do zapisania podanej liczby naturalnej. Potrafię uporządkować liczby wielocyfrowe utworzone z podanych cyfr	kartkówka	3		e
Poznałem zależności pomiędzy jednościami, dziesiątkami, setkami itd. W podanej liczbie potrafię odczytać cyfrę znajdującą się w określonym rzędzie	odpowiedź ustna	3		
Umiem zapisać słownie liczbę podaną cyframi oraz zapisać cyframi liczbę podaną słownie	kartkówka	3		
11.09. - 15.09.	Zapisywanie liczb naturalnych na osi liczbowej. Porównywanie liczb naturalnych. Dodawanie liczb naturalnych w zakresie 100. Historia mojej rodziny na osi liczbowej.			
Umiem narysować oś liczbową i zaznaczyć na niej punkty o podanych współrzędnych	praca podczas lekcji	3		
Potrafię odczytać współrzędne punktów zaznaczonych na osi liczbowej	kartkówka	3		
Umiem odczytać z osi liczbowej, o ile różnią się zaznaczone na niej liczby	kartkówka	3		
Obliczam w pamięci sumę dwóch liczb dwucyfrowych stosując prawo łączności i przemienności dodawania	odpowiedź ustna	3		
18.09. - 22.09.	Odejmowanie liczb naturalnych w zakresie 100. Mnożenie liczb naturalnych w zakresie 100. Dzielenie liczb naturalnych.			
Potrafię nazwać poszczególne wyrazy odejmowania. W pamięci odejmuję liczbę dwucyfrową od innej liczby dwucyfrowej	kartkówka	3		
Potrafię porównać dwa iloczyny dwóch czynników bez wykonywania obliczeń	kartkówka	3		

Znam pojęcia: iloczyn, dzielna, dzielnik, iloraz. Potrafię je zastosować, rozwiązując zadania tekstowe z zakresu mnożenia i dzielenia	praca domowa	3		
25.09. - 29.09	Dzielenie liczb naturalnych z resztą. Prawo rozdzielności mnożenia i dzielenia względem dodawania i odejmowania.			
Wykonuję i sprawdzam dzielenie z resztą nazywając swoje czynności	odpowiedź ustna	3		
Stosuję prawo rozdzielności mnożenia i dzielenia względem dodawania i odejmowania przy rozwiązywaniu zadań	kartkówka	3		
2.10. - 6.10.	O ile mniej, o ile więcej? Dodawanie liczby naturalnych sposobem pisemnym. Odejmowanie liczby naturalnych sposobem pisemnym. Mnożenie liczb naturalnych sposobem pisemnym.			
Umiem obliczyć sposobem pisemnym sumę i różnicę liczb, z przekroczeniem progu dziesiętkowego	kartkówka	3		
Umiem obliczyć iloczyn liczby wielocyfrowej przez liczbę dwucyfrową	kartkówka	3		
9.10. - 13.10.	Dzielenie liczb wielocyfrowych przez liczbę jednocyfrową sposobem pisemnym. Dzielenie liczb naturalnych wielocyfrowych przez liczby dwucyfrowe.			
Obliczam iloraz liczby wielocyfrowej przez jednocyfrową, a otrzymany wynik sprawdzam za pomocą mnożenia	praca podczas lekcji	3		
Obliczam iloraz liczby wielocyfrowej przez dwucyfrową i sprawdzam otrzymany wynik za pomocą mnożenia	kartkówka	3		
16.10. - 20.10.	Tydzień zaliczeń			

Wymagania formalne (obowiązkowe)

treść wymagania	punkty	zaliczenie
Starannie prowadzę zeszyt przedmiotowy	2	
Regularnie odrabiam prace domowe	2	
Starannie odrabiam prace domowe	1	

Wymagania dodatkowe (nieobowiązkowe)		
treść wymagania	punkty	zaliczenie
Szereguję podane daty (lata) na osi czasu	1	
Układam zadania tekstowe do podanych sum lub różnic	1	
Uzupełniam cyfry w czynnikach podanego iloczynu	1	
Układam zadania tekstowe do równania $a \cdot x = b$, w którym a, b, x są liczbami naturalnymi	1	
wolna rubryka		
wolna rubryka		
wolna rubryka		
wolna rubryka		

Podsumowanie		
	maksimum	zdobyte punkty
wymagania podstawowe	48	
wymagania formalne	5	
wymagania dodatkowe		

RAZEM:	maximum: 53	
---------------	------------------------------	--

Wynik procentowy:%	Ocena:	
--------------------------	--------	---------------	--